

ЯН КОШКА

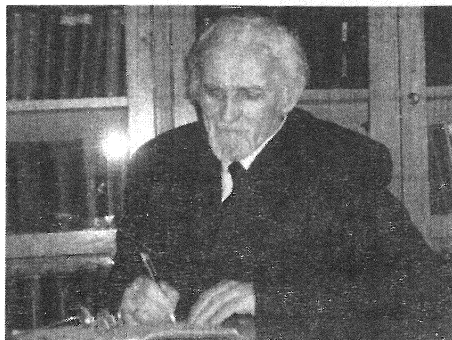
IN MEMORIUM

На 11 май 2006 година ни напусна един от най-видните чуждестранни българисти – словашкият учен проф. дфн Ян Кошка.

Ян Кошка е роден през 1936 година в Будина, Словакия. През 1960 година завършва специалността *Словашки език и история* във Философския факултет на Братиславския университет „Ян Амос Коменски“. В периода 1958–1959 година специализира български език и литература в СУ „Св. Климент Охридски“. Още по време на следването си публикува статии, посветени на българската литература, и превежда от български език. От 1961 година до края на дните си работи в Института за световна литература към Словашката академия на науките, на който става директор през 1992 година. От 1961 година до 1990 година той е и хоноруван преподавател във Философския факултет на Братиславския университет, където води лекции и упражнения по история на българската литература и култура и теория на превода.

Център на неговата научна дейност става българистиката. Ян Кошка е един от най-значимите чуждестранни изследователи на българската литература, в частност на словашко-българските литературни и културни отношения. Свидетелство за това са и неговите 4 монографии: *Българският поетически модернизъм (Bulharská básnická moderna, 1972)*, *Словашки погледи към българския юг (1826–1878) (Slovenské pohľady na bulharský juh, 1978)*, *Словашко-български литературни отношения (1826–1918) (Slovensko-bulharské literárne vzťahy, 1985)*, *Реценцията като творчество. Словашко-български литературни отношения (1826–1989), (Recenzia ako tvorba. Slovensko-bulharské literárne vzťahy, 2003)*. Изследователското внимание на Ян Кошка е насочено към проблемите за културната идентичност на славянските народи, търсещи своето „различие“ във времето на налагащата се глобализация; за межкултурните и междулитературните отношения в славянския свят. Както посочва Кошка в една от своите монографии, „отношенията с другите народи ни помагат по-добре да разберем кои всъщност сме ние“.

Ян Кошка обстойно проследява различните етапи, през които преминават словашко-българските литературни отношения (от „откриването“ на българите като етнос, част от славянството, през запознаването с българския обществено-политически живот главно с помощта на тогавашната

публицистика и българистика, до същинския интерес към новата българска литература, позната в Словакия чрез преводите на хрестоматийни текстове от нашата литература, и търсенето на аналогии между словашката и българската литература), като подлага на задълбочен анализ обществено-политическите и идеологическите фактори, обуславяли темпа и посоката на тези отношения през отделните години (от 1826 до 1989 г.). Според Кошка в основата на словашко-българските литературни и културни отношения стои т. нар. „стимулираща аналогия“, при която се модифицират конкретни литературни факти с оглед на потребностите и желанията на приемащата литература. Така докосването до една самобитна и оригинална чужда литература, каквато е за словаците българската, се превръща в стимул за осъзнаването и оценяването на собствената самобитност.

В изследванията на Ян Кошка върху рецепцията на българската литература в Словакия ключово място заема терминът „интерпретативна аналогия“. С него Кошка заменя традиционно използвания термин „влияние“. Тази замяна е наложена от неговото разбиране, че при рецепцията на чуждите творби водеща роля има приемащата литература. В този смисъл интерпретативната аналогия е новото съдържание, което възприемащата страна прибавя към вече съществуващото в творбата. По такъв начин рецепцията се превръща в своеобразно творчество. В хода на подобни замени и оглеждания приемащата литература всъщност трябва да реши преди всичко въпроса за собствената си идентичност и уникалност. Тезите на Кошка се доказват особено категорично от начина, по който във времето са се развивали словашко-българските литературни отношения.

Представата за разнопосочните търсения на Ян Кошка би била непълна, ако не се спомене и преводаческата му дейност. Благодарение на него в Словакия са познати текстове на Христо Ботев, Иван Вазов, П. К. Яворов, Гео Милев, Атанас Далчев, Йордан Йовков, Любомир Левчев, Павел Матев, Димитър Стефанов, Блага Димитрова, Антон Дончев, Николай Хайтов, Ивайло Петров, Павел Вежинов, Андрей Гуляшки, Георги Марков, Йордан Радичков. Негов е и преводът на химна *Върви, народе възродени*. През 1961 година Кошка издава репортажната си книга за България *Слънчева Марица (Slnečná Marica)*. През 1981 година излиза съставената от него антология с текстове на български литературни изследователи и критици – *Литература и съвременност. Антология на българската литературна наука (Literatúra a súčasnosť. Antológia bulharskej literárnej vedy)*.

За да очертаем в пълнота неговия творчески портрет, трябва да посочим и факта, че Ян Кошка е автор на 5 стихосбирки: *Мечта за оръжия (Snivanie o zbraniach, 1967)*, *Огънят и буките (Oheň s bukmi, 1970)*, *Естествените неща (Prírodniny, 1972)*, *Съучастие (Účasť, 1973)* и *Летоброене (Letopočet, 1987)*.

Ян Кошка е носител на множество словашки и международни награди. За приноса си развитието и популяризирането на българската литература и култура е удостоен с почетна грамота на министъра на културата на Република България (през 1996 г.), с титлата „Доктор хонорис кауза“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (през 1997 г.) и с орден „Стара планина I степен“ на президента на Република България (през 2000 г.).

Татяна Ичевска